

a podrobnostmi přeplněné, avšak s nedostatečně vymezenými pojmy pracující dílo Kolouškovo (Národní hospodářství, 3 díly, 1918 - 1920).

§ 12. Methody v politické ekonomii.

I. Methodou vědeckou rozumíme logický pochod, jímž nabýváme (docházíme) poznatků vědeckých.

Rozeznává se :

1.) Methoda deduktivní (filosofická, spekulativní, abstraktní, aprioristická, matematická), která vycházejíc z jednoduchých základních prvků svého předmětu, buď o sobě zřejmých nebo na pozorování založených (indukci, pozorováním nabytých) a ode všeho nepodstatného odloučených (izolovaných), odvozuje z nich pouhými závěry a kombinacemi logickými důsledky a poznatky v nich se skrývající (t.zv. zákony kausální). Takovými předpoklady, na jichž základě budovány byly poučky národohospodářské, byly škole individualistické soukromá ziskovost (dobře pochopený vlastní prospěch soukromých hospodářů) jakožto výhradný motiv hospodářských jednání člověkových a právní řád uznávající osobní a hospodářskou svobodu (volnou soutěž).

2.) Methoda induktivní (přírodovědecká, empirická, historická, statistická, aposteriorická) vychází naopak z pečlivého pozorování co nejčtetnějších skutečných jevů

hospodářských v minulosti i přítomnosti za stálého zřetel k souvislosti hospodářského života se všemi ostatními stránkami života národního, aby na základě pravidelností, empirií zjištěných, dospěla k vytčení pravděpodobného dalšího vývoje čili k t.zv. empirickým zákonům vývojovým.

Obě metody mají své přednosti i vady.

ad 1.) Methodou deduktivní lze dospěti k poučkám přesným, jasným a potud nepochybným, pokud byly úplnými a správnými její předpoklady a logickými její úsudky. Avšak

a) srovnáváme-li theoretické výsledky tohoto deduktivního usuzování se skutečnostmi hospodářskými, shledáváme, že skutečné hospodářské jevy a poměry se více méně podstatně odchyľují od výsledků theoretických, protože na skutečný život hospodářský vedle příčin trvalých a základních, které jsou podkladem vědecké dedukce, působí též jiné příčiny, nahodilé a měnlivé, jimiž plná účinnost oněch základních premis bývá modifikována, ne-li docela rušena. Zákony touto methodou nalezené mají tedy platnost jen hypothetickou, t.j. uskutečňují se vždy jen tou měrou, jakou se uplatňují jejich předpoklady, vyjadřují tedy ony zákony toliko skutečnou tendenci určitých příčin způsobiti určité účinky, které však ve skutečnosti mohou býti modifikovány přistoupením jiných příčin rušivých, protože skutečné poměry hospodářské jsou daleko složitější, nežli jednoduché vnější podmínky, jaké pro své poučky předpokládá dedukce theoretická. Čím složitější tedy pro-

blémy a skutečností, tím obtížnější je tedy správné vedení dedukce.

Na př. zákon, že cena zboží stoupá a klesá v přímém poměru s poptávkou a v opačném s nabídkou, znamená jen, že zvýšení poptávky má tendenci přivoditi stoupaní ceny, a naopak zvýšení nabídky má tendenci snižovati ceny, kteréžto tendence uplatní se tou měrou, jakou se dostavily jejich předpoklady : hospodářská svoboda, volná soutěž, znalost trhu a pod. Nebo na př. zákon, že podnikatelské zisky v různých odvětvích výroby se vyrovnávají znamená pouze tendenci nive-
lisační, která může býti v řadě případů paralyzována nemožností vybaviti kapitál v dosavadním odvětví produkce investova-
ný nebo naléztí vhodné síly pracovní nebo předpisem státní koncese nebo průkazu způsobilosti pro určité výroby a pod.

Nicméně tato hypothetická povaha zákonů ekonomických (tak jako mnoha zákona fysických) nic neubírá jejich hodnotě vědecké, právě tak jako není let aviatika ve vzduchu důkazem nesprávnosti zákona o tíži nebo jízda loko-
motivy po kolejích dokladem neexistence tření.

b) Při metodě deduktivní nelze bráti náležitého zře-
tele ke skutečnosti, že hospodářské jevy (jako i jiné strán-
ky národního života) podléhají změnám v historickém vývoji
a že na ně zvláště silně účinkují co do místa i doby měnlivé
řády právní konání lidské vůbec upravující.

c) Deduktivní metoda vedla k tomu, že hospodářské

zákony jí objevené ztotožňovány přílišně se zákony přírodními a že na konec to, co bylo podmíněným předpokladem theorie (hospodářská svoboda a zbytečnost i neoprávněnost státního vsahování v domněle přirozené "zákony života hospodářského"), učiněno požadavkem praxe (zásadou - maximou - praktické politiky národohospodářské).

Individualistická škola národohospodářská pominuvši namnoze toho, že poznatky deduktivní cestou nabyté jsou následkem podmíněnosti svých předpokladů rovněž jen hypotetické a že se tudíž ne vždy kryjí se skutečností, i že následkem vývojové schopnosti i místní různosti života hospodářského nelze vytyčovatí hospodářské zákony a theorie pro všechny země, národy a doby platné, vybudovala domněle obecně platné poučky o hospodářském oběhu a rozdělení statků, jimž však leckdy odporovala skutečnost.

ad 2.) Nespokojenost s výsledky školy abstraktní vzbudila v badatelích t.zv. historické školy snahu, zbudovatí theorii a objevití národohospodářské zákony methodou induktivní. Avšak mají-li zákony cestou deduktivní vyvozené platnost absolutní, ale ovšem podmíněnou (hypotetickou) tím, jsou-li skutečně v účinnosti jejich premisy, nejsou zákony hospodářského života empirickou cestou poznané leč pouhými pravidelnostmi, získanými z pozorování větší menší řady jevů, z kterých s větší menší pravděpodobností lze soudití, že za stejných v celku podmínek dostaví se stejně účinky i

v případech jiných (sem spadá většina t.zv. statistických zákonů, na př. že se stoupaním ceny obilí klesá počet sňatků a porodů a stoupá počet sebevražd). Ryzí indukce však je namnoze mezerovitá, může sice přehlédnouti mnoho, ale ne všechny případy. I tato metoda je tedy sice výhodná naproti problémům jednodušším, avšak méně bezpečná pro výklad jevů složitých a měnlivých. Dokonce však nelze toliko jí objeviti všeobecné vědecké zákony národohospodářské a základní příčiny pozorovaných jevů, protože tytéž příčiny mohou v téže době vyvolati účinky přímo opačné následkem změny poměrů, za kterých působí, protože dále množství skutečností, jež by bylo dlužno v přítomnosti i minulosti pozorovati, jest přímo nedohledné a pozorovací metody, jichž věda národohospodářská jest nucena užívat, jsou nedokonalé. Vlastně metoda historickostatistická již svojí povahou zřídka se nalézání pravidel platných pro všechny doby a všechny poměry a obmezuje se na pravidla jen pro určité poměry a doby platná

II. Národohospodářská theorie užívá tedy, zvláště kde běží o složité problémy, nezbytně v každé své části obojí metody, arci způsobem a měrou dle povahy problémů, o něž jde, rozdílnou. Zejména vadné generalisující dedukce ekonomické, na příliš obmezeném počtu premis založené, se v národohospodářské theorii opravují a doplňují a skutečnému hospodářskému životu přizpůsobují buď tím,

a) že se k základním dedukcím, platným pro případy uměle zjednodušené, připojí premisy nové a zkoumají pak pří-

pady složitější a tedy skutečnosti bližší (na př. Thünenův "isolevaný stát"); nebo se

b) methodou induktivní zjišťuje, jak často se ve skutečnosti dostavují hypotetické předpoklady ekonomických zákonů, abstraktní methodou vyvozených, a naopak jak často a s jakou intenzitou vystupují příčiny rušivé, nebo do jaké míry jsou vůbec správné ony původní (základní), induktivní cestou zjištěné premisy zákonů ekonomických.

Naproti tomu národohospodářská politika jest naukou především induktivní, čerpající z pozorování daných hospodářskou theorií a statistikou a teprve z nich vyvozující, všeobecná kriteria pro veřejnou úpravu věcí hospodářských.

Obě metody mají konečně další své odrůdy. Zvláštním způsobem deduktivní metody jest metoda matematická, která vyjadřuje vědecké zákony národohospodářské i myšlenkové pochody k nim vedoucí v podobě matematických formulí nebo geometrických konstrukcí (na př. $L = \sqrt{a p}$, při čemž L = mzda dělnická, a = nutná výživa dělníková, p = produkt práce dělníkovy). Matematicky nebo geometricky lze sice často velmi vhodně znázorniti poučky národohospodářské, ale vše se takto vyjádřiti nedá. Tato metoda nachází stoupence zejm. v Anglii, Skandinávii, Švýcarsku.

Jako zvláštní druhy induktivní metody uvádějí se někdy metody statistická a historická.

Statistická metoda sbírá statistickým aparátem veliké množství dat, jež grovnává a zkoumá, zda-li v

nich lze nalézt jistou podobnost, která pak vede k vytčení vědeckého zákona.

Historická metoda čerpá pozorovací materiál z hospodářských dějin národa, hledíc vypátrati příčiny dočasných změn a dospívá opět srovnáváním k poznání jistých zákonů vývojových (na př. že na nízkém stupni hospodářského vývoje je půda levná a kapitálový úrok vysoký).

III. Zákony národohospodářskými rozumějí se buď všeobecné věty (poučky) nabyté psychologickou abstrakcí a pozorováním denního života o hosp. konání (chování se) jednotlivých lidí, anebo všeobecné závěry z premisy, či jest ve vzájemném hospodářském styku nebo soutěži množství lidí, z nichž každý o sobě jedná dle jistých úvah hospodářských. Poučky o individuálním jednání lidí nestaví nikterak předpisů (norem) donucovacích, nýbrž hlásají pouze jak dle skutečných zkušeností většina lidí za jistých okolností jedná, nechávající každému volnost jednati i "nehospodářsky", na př. jmění rozplýtvávati nebo i věnovati účelům obecně užitečným, nakupovati vědomě draže nebo prodávati levněji, než by dle poměrů tržních bylo potřebí, z důvodů humaních nebo národních a pod. Ovšem v hospodářském obchodě s volnou soutěží okolnosti donucují do jisté míry jednotlivce jednati dle principu hospodářského egoismu, jelikož, kdo v tomto zápase vystupují skromně, štědře atd., upadají v nebezpečí, že budou rychle vytlačeni těmi, kteří stejně nezištně nejednají.

IV. Národohospodářské zákony mohou být buď empirické, kde - jak řečeno - vnější pozorování (statistika) podává jen více méně zřejmou a velkou stejnotvárnost jevů, jichž příčinná souvislost však skutečně prokázána není (na př. statistické zákony populační), nebo

kausální, t.j. souvislosti, jichž příčinná spojitost je zjištěna (na př. zákony o tvoření cen při volné soutěži), nebo

vývojové, které zjišťují určité pravidelnosti ve vývoji časovém (na př. typická období vývoje národohospodářského, socialistická theorie o nutnosti vývoje ke kolektivismu), nebo konečně

psychologické, k nimž dospívá se z hlediska soukromé zistnosti jakožto výlučného motivu lidské činnosti.

Veškeré tyto zákony národohospodářské jest lišiti od zákonů přírodních :

a) U těchto jde o trvalé, vůbec vždy a stále stejně působící příčiny, a tedy o pevné, zcela stejnoměrné účinky, kdežto v oněch je působící příčinou vůle lidská, nejružnějšími motivy vedená, na podkladě právních řádů, rovněž změnám podléhajících.

b) V přírodních vědách lze pracovati isolací reálnou, v duchových jen isolací pomyslnou, aniž jsou tu možny důkazy experimentální nebo kvantitativně přesné vyjadřování (počítání, měření, vážení) jako ve vědách přírodních.

Všem "zákonům" - přírodním i sociálním - společný jest nejvšeobecnější pojem "zákona", t. j. takové pravidelnosti v současném či posloupném následování jevů, pro kterou tyto musí býti pokládány za nutné následky a účinky pevného závislostního poměru na určitých podmínkách a příčinách.

§ 13. Roztřídní theorie (nauky)

národohospodářské.

Dle čtyř základních kategorií, v něž se rozčleňuje obecný proces života hospodářského v dnešním soukromém hospodářství obchodovém, dělí se i nauka národohospodářská - po úvodních výkladech o základních pojmech hospodářských -, ve čtyři části :

1.) nauku o výrobě (produkci), t. j. o podmínkách a způsobech tvoření hospodářských statků činností lidskou;

2.) nauku o oběhu (cirkulaci), t. j. o přechodech hospodářských statků z hospodářství výrobního do hospodářství spotřebního, přímo či skrze prostředkovatele a směnou či úvěrem;

3.) nauku o důchodech, t. j. o rozdělování (distribuci) výtěžku výroby v soukromém hospodářství obchodovém mezi jednotlivé účastníky výroby (podnikatele, dělníky, půjčovatele kapitálu);